

54. Resentimentālistu pagātne, tagadne un nākotne

Vārdu „resentimentālisti” atvasinu no vārda „resentiments”. Latviešu publikācijās šos vārdus var ļoti reti sastapt. Vēl jo mazāk ir ticams, ka mūsu ļaudis tos bieži skandina ikdienas sarunās. Vislabākajā svešvārdu vārdnīcā (*Dr.philol.* Jura Baldunčika redakcijā) nav iekļauti abi vārdi. Klusē arī „Google”. Ja tā meklētājā ievada vārdu „resentiments”, tad latviešu valodā nekas neparādās, bet nezina kāpēc tūlīt parādās vācu valodā materiāls no „Wikipedia”.

Vārda „resentiments” ļoti reto sastopamību latviešu diskursā (īpaši filosofiskajā čalošanā) nākas uzskatīt par amizanti dīvainu pārpratumu. Lieta ir tā, ka bez šī vārda nav iespējams objektīvi uztaustīt mūsu tautas identitāti – tautas morālo seju. Vārds „resentiments” ļoti dzidri raksturo latviešu morāli psiholoģisko būtību un bez liekiem pārpratumiem palīdz uzšķērst tautas tikumisko orientāciju. Aizvadītajos gadu desmitos ir ņirbējusi aizgrāpti jūsmīga latviešu identitātes uztaustīšana. Tai visenerģiskāk pievērsās augstskolu emocionālās pasniedzējas. Taču viņas iemanījās iztikt bez vārda „resentiments”. Viņu taustīšanās (projekti) ir ievadīta internetā. Bet, kā jau minēju, internets klusē.

Intuīcija čukst, ka drīz arī pie mums neviens kārtīgs pētnieks un kārtīgs pētnieka pētnieks vairs negribēs iztikt bez vārda „resentiments”. Ārzemēs tagad bez tā vairs neiztiek „lielo” valodu (vācu, angļu, krievu) lietotāji filosofijā, zinātnē, publicistikā. Tas tāpēc, ka dotais vārds ir saistīts ar grandiozu un mūsdienās ļoti aktuālu filosofisko koncepciju. Turklāt šai filosofiskajai koncepcijai ir saulaina nākotne. Bez tās nevarēs izprast ne tikai atsevišķu cilvēku un atsevišķu tautu, bet gan visas eiropēdu („baltās”) rases turpmāko garīgo trajektoriju. Dotā koncepcija nav adresēta vienīgi latviešu portretam. Dotā koncepcija arī citiem var palīdzēt tikt skaidrībā ar sevi.

Vārds „resentiments” ir aizguvums no franču vārda „*ressentiment*”. Aizguvums no franču vārda tas ir arī citās valodās. Piemēram, vācu valodā šodien raksta „*ressentiment*”, angļu valodā šodien raksta „*resentiment*”, krievu valodā šodien raksta „*ресентимент*”. Krievijas jaunākajās svešvārdu vārdnīcās ir šķīrkļis ar nosaukumu „*ресентимент*”.

Ar franču vārda „*ressentiment*” palīdzību grandiozu filosofisko koncepciju uzbūvēja Frīdrihs Nīče. Viņš necentās izprātot leksisko aizguvumu vācu valodā, bet franču vārdu konsekventi lietoja oriģinālrakstībā. Arī mūsdienās franču vārdam netiek izdomāti vāciskāki, angļiskāki, krieviskāki ekvivalenti. Acīmredzot nebūtu vēlams izdomāt arī latviskāku ekvivalentu. Būtu labi, ja arī mūsu gaišo inteligenci apmierinātu vārds „resentiments” un tā mazliet kariķētais atvasinājums „resentimentālisti”.

Frīdriham Nīčem minētais franču vārds bija vajadzīgs tāpēc, ka tā jēga pilnā mērā saskanēja ar viņa filosofiskajām refleksijām, kuras galu galā izvērtās grandiozā koncepcijā. Precīzāk – grandiozā morāles koncepcijā. F.Nīče nemitīgi interesējās par morāles ģenealoģiju. Viņa hipotēzēs par morāles izcelsmi *resentiments* kļuva par morāles ģenealoģijas kardinālu elementu. Ar F.Nīčes grandiozo koncepciju var iepazīties darbā „*Zur Genealogie der Moral*”.

Ar franču vārdu „*ressentiment*” apzīmē naidīgumu, ļaunu atmiņu, ļaunprātību. F.Nīče uzskatīja, ka no cilvēces pirmsākuma eksistē divi morāles tipi un viena morāles tipa pamatā ir *resentiments*. Viens tips ir t.s. kungu morāle, bet otrs tips ir t.s. vergu morāle. Kungu morālei pretstats ir vergu morāle. *Resentiments* ir pamats vergu morālē. *Resentiments* ir ievērojami sarežģītāka izpausme nekā tās izpausmes, kuras tradicionāli apzīmē ar vārdiem „skaudība”, „netīksme”, „nenovīdība”.

Vārds „resentiments” precīzi atspoguļo vergu morāli. Vergu morāle nespēj eksistēt bez sublimācijas, kas ir *resentimenta* motors. Par sublimāciju dēvē zemāko instinktu izvēršanos augstākā psihiskajā enerģijā. Sublimācija ir tas, kas parasto naidīgumu padara par psihiski komplicētāku naidīgumu. Praktiski sublimācija ir radošs process. Tas nozīmē, ka primitīvākas instinktīvās tieksmes (piem., skaudība) radoši izlolo kaut ko psihiski komplicētāku (piem., skaudību kopsoli vēl ar kādu agresīvu reakciju).

Tieši šim momentam F.Nīče piešķīra ļoti lielu uzmanību. Viņaprāt vergu morāle ir radoša izpausme, jo rada jaunas morālās vērtības. Prasti sakot, *resentiments* nav tikai kāda subjekta nolamāšana, bet daudz smalkāka izdarība. Ar nolamāšanu patīkamais process nebeidzās.

Nolamāšanu pavada nolamātā subjekta svētumu (t.i., vērtību) nozākāšana un savu svētumu novatoriska glorificēšana. Tādējādi resentiments ir tad, kad lamāšanās noslēdzās ar nolamātā degradēšanu – subjekta vērtību maksimālu pazemināšanu, noniecināšanu, izsmiešanu u.tml. Vergu morāles fani ne tikai nolamājās, pagriež muguru un tipina tālāk. Vergu morāles fani arī ļaunprātīgi nīrgājās par nolamāto, izsmej tā morāli un jaunā izgaismojumā slavē savu morāli. Un tas ir resentiments.

Saprotams, svarīgi ir zināt, kuri F.Nīčes terminoloģijā ir kungi un kuri ir vergi. Gan kungs, gan vergs var būt jebkurš subjekts – atsevišķs cilvēks, sociālā kārta, tauta, civilizācija. Visu izšķir attiecīgā subjekta pašapziņa. Visu izšķir tas, vai attiecīgajam subjektam piemīt paškritiskums un pašcieņa, spēja pacelties pāri citu subjektu negodīgumam un piedot negodīgo rīcību. Principiāla iedarbība ir tādām īpašībām kā sava garīgā spēka apziņa, garīgās neatkarības apziņa, dzīves aktivitāte, iecietība, taktiskums, atklātība, godīgums, taisnīgums, mīlestība, pateicīgums, iekšējais cēlums, garīgums, spēja cienīt pretinieku, atbēdības alku trūkums. Ļoti būtiski ir tas, vai subjekta morāle ir pievērsta sevis analīzei jeb pievērsta citu subjektu morāles analīzei.

Tie, kuriem piemīt attiecīgās īpašības, var sevi uzskatīt par kungiem – gara aristokrātiem, dižciltīgajiem, augstāko kārtu, sabiedrības virslāni, sabiedrības morālajiem līderiem, eliti. Tie, kuriem nepiemīt attiecīgās īpašības, kungu izpratnē ir vergi – plebeji, niecības, zemiski, primitīvi, vulgāri, bezspēcīgi tipi. F.Nīčes tēlainajiem vārdiem izsakoties, verga dvēsele uz pasauli nemitīgi šķielē, nepārtraukti meklē šķirbas un sētas durvis, jo nemīl atklātību. Turpretī kungi (gara aristokrātija) jau no sengrieķu laikiem uz pasauli un tajā skaitā uz zemākajām kārtām lūkojās atklāti, iecietīgi, taktiski, ar nožēlu. Gara aristokrātijas laime nekad nebalstās uz prieku par ienaidnieku (vergu) nelaيمي. Gara aristokrātijas skatījums uz zemākajām kārtām nav samākslots un naidīgs. Tāds ir vergu skatījums uz kungiem, kā arī viena verga skatījums uz otru vergu.

Vergi sevi par vergiem neuzskata. Viņi sevi uzskata par daudz labākiem radījumiem nekā kungi. Vergu apziņai vienmēr ir vajadzīgs, kā raksta F.Nīče, ārējais kairinājums – konkrēts ienaidnieks. Vergu apziņā dominē naidis un bezspēcīgas atbēdības fantoms pret tiem, kurus vergi uzskata par savu nelaimju vaininiekiem. Vergu apziņa ir bezspēcīgas skaudības mistrojums un agresīva atskārsme par nespēju paaugstināt savu stāvokli dzīvē. Vergu morāle ir vājuma sajūtas un nepilnvērtības sajūtas sintēze. Šīs sajūtas koncentrējās šausmīgā naidā pret citiem. Tiek veidots ienaidnieka tēls, lai morāli atbrīvotos no vainas apziņas par neveiksmīgo dzīvi. Ienaidnieka degradēšanai ir jākompensē paša mazvērtība.

Kā jau skaidroju, sublimācija (radošais process) izpaužas tādējādi, ka vergi noliedz ienaidnieka vērtības un ierosina jaunā izgaismojumā savas vērtības. Vergu morāles radošais spēks izpaužas ienaidnieka sameklēšanā, ienaidnieka vērtību noliegšanā un savu vērtību slavināšanā. Vergi savas vērtības uzskata par vislabākajām vērtībām, bet ienaidnieka vērtības uzskata par vissliktākajām vērtībām, ļauni nevēloties tajās saskatīt kaut ko labu.

Latviešu resentimenta ilustrācijai ir piemēru pārpilnība. Tipisks piemērs ir šāds citāts no svaigas publikācijas internetā 2015.gada aprīļa beigās: „Visai pasaulei zināms, ka 8. maijs ir datums, kas saistās ar Otrā pasaules kara beigām. Savukārt 9. maiju kā tā saucamo "uzvaras dienu" atzīmē Krievijā, bet, kā zināms, šajā karā uzvarētāju nav, jo daudzas tautas un valstis uz ilgiem gadu desmitiem nokļuva šo "uzvarētāju", kas bija visīstākie bandīti šī vārda visplašākā nozīmē, okupācijā.”

Krievijas un krievu vainas akcentēšana burtiski visās latviešu ķībelēs ir vispārzināms resentiments vietējās niecības šļūpstēšanā. Nekādu pārsteigumu nevar sagādāt padomju armijas karavīru nolamāšana par visīstākajiem bandītiem. Tas nekas, ka starp nolamātajiem padomju armijas karavīriem bija arī latviešu, Latvijas krievu, ebreju, poļu, baltkrievu, lietuviešu, igauņu, lībiešu karavīri. Taču šajā citātā agrāk nesastaptus apgriezienus ir sasniegusi resentimenta specifika – ienaidnieka vērtību noliegšana un savu jauno vērtību formulējums.

Šajā ārprātīgajā nelietībā noliegta ir šodienas Krievijas vislielākā vērtība – uzvara II Pasaules karā un Uzvaras diena. Krievijas nācija pašlaik uzskata, ka valstī vislielākais dārgums ir fašistu sakaušana. Ar to Krievijas ļaudis var visvairāk lepoties. Krievijas ļaudis pašlaik nevar īpaši

lepoties ar ekonomiskajiem, zinātniskajiem, finansiālajiem panākumiem, bet var īpaši lepoties ar uzvaru II Pasaules karā. Mūsu resentmentālists to neuzskata par vērtību. Gluži pretēji - uzvara karā atnesa postu. Tāpēc mūsu resentmentālista sublimāts (respektīvi, jaunā vērtība) ir vājprātīgā atziņa, ka „šajā karā uzvarētāju nav”.

Frīdrihs Nīče nebija ne pirmais un arī ne pēdējais eiropiešu domātājs, kurš filosofiski apcerēja resentimentu. Jau antīkajā filosofijā tiek runāts par cilvēku mazvērtības kompleksu un tā stimulēto naidu uz visu pasauli. Piemēram, Juvenāls dusmojās uz tiem cilvēkiem, kuri nevēlas apzināties savu vietu sabiedrībā un tāpēc izvirza pārspīlētas un nereālas prasības līdzcilvēku attieksmē pret viņiem.

XX gadsimtā ļoti gudru pētījumu uzrakstīja izcilais vācu filosofs Maks Šēlers. 1912.gadā tika publicēts viņa raksts par resentimentu morāles struktūrā. Rakstā lasāmie fenomenoloģiskie un socioloģiskie risinājumi resentimenta izskaidrojumā joprojām nav zaudējuši intelektuālo valdzinājumu.

M.Šēlers resentimentu attiecināja uz cilvēka socializāciju. Tāpat procesu, kurā indivīds apgūst sabiedrības sociālās normas, lai varētu mierīgi dzīvot attiecīgajā vidē. F.Šēlers resentimentu saskatīja cilvēku socializācijā tajās sabiedrībās, kurās formāli, oficiāli, ideoloģiski visi cilvēki skaitās vienādi, bet tomēr reālajā dzīvē tas nebūt tā nav un pastāv dažādi ierobežojumi atsevišķām sabiedrības grupām. M.Šēlera izpratnē tas cilvēkos izraisa morālo pašsaindēšanos un bezspēka draudīgu koncentrāciju. Bet šī morālā pašsaindēšanās un bezspēka draudīgā koncentrācija var pāraugt naidā pret tiem cilvēkiem, kuriem dzīvē ir labāki apstākļi.

Resentimenta koncepcijai, nākas atkārtot, ir saulaina nākotne. Resentimenta saulaino nākotni paredzēja jau Frīdrihs Nīče. Interesanto apceri par morāles ģenealoģiju viņš rakstīja 1887.gadā. Paredzot resentimentam saulainu nākotni, F.Nīčes rīcībā tāpat bija materiāls līdz XIX gadsimta otrajai pusei.

Bet acīmredzot ar to pietika. F.Nīče lasītājiem praviētiski sola vergu morāles un tās auklējuma resentimenta totālu uzvaru. Eiropēiskā cilvēka nivelēšanās un sīkumainība satrauc, nogurdina, apdraud. F.Nīče secina: „Mēs esam noguruši no cilvēka”. Reformāciju viņš uzskata par plebejisku resentmentālistu kustību. Tautas resentimenta instinkts izraisīja franču revolūciju. Ebreju tautu viņš apsaukā par „*ressentiment par excellence*”. Nīčes kungam aristokrātiskās vērtības simboliski ir Romas impērijas vērtības, bet resentmentālistu vērtības simboliski ir Jūdejas vērtības. F.Nīče iesaka virs Paradīzes vārtiem novietot uzrakstu „Mani radīja mūžīgais naidis”.

F.Nīče mira 1900.gadā. Viņš nepiedzīvoja XX gadsimta spožumu un postu – plebeju asiņainās revolūcijas, aristokrātijas iznīcināšanu, H.Ortegasa-Gaseta lieliski uztverto „masu sacelšanos”, Frankfurtes skolas teicami izskaidroto masu kultūru, plebeju politisko triumfu sociālistiskajās valstīs. Sprotams, skeptiski noskaņotais filosofs nepiedzīvoja arī XXI gadsimta sākuma spožumu un postu – postcilvēku ģenēzi, eiropēidu izmiršanu un izvirtību, masu cilvēku un masu fenomenu uzkundzēšanos kultūras visos segmentos.

Mēs tagad redzam, ka resentimenta saulainā nākotne XXI gadsimtā vissulīgāk uzplaukst civilizāciju sadursmē. Resentimenta nākotnes trajektorija jau tagad ir vingri sagrupējusies islama civilizācijas bezspēcīgajā naidīgumā, eiropiešu civilizācijas bezspēcīgajā naidīgumā, Krievijas civilizācijas bezspēcīgajā naidīgumā. Jau ilgu laiku katru dienu turpinās šo bezspēcīgo naidīgumu savstarpējie kari. Pārfrāzējot F.Nīčes secinājumu, gribas teikt: „Mēs esam jau noguruši no bezspēcīgo naidīgumu kariem”.

Latvieši ir apskaužami stingri sašņoroti ar bezspēcīgo naidīgumu kariem. Daudzi brīvprātīgi. Daudzi nozombēti. Daudziem tas patīk. Daudzi ar to lepojās. Daudzi bez tā neprot dzīvot. Bet tas nav labi. Aktīvā līdzdalība bezspēcīgo naidīgumu karos vairo bezspēcīgo naidīgumu mūsu tautā un kavē latviešiem kļūt kultūras tautai. Turklāt latvieši ir bagāti ar resentimenta elementārāko pakāpi – atsevišķu indivīdu savstarpējo bezspēcīgo naidīgumu. Latviešu tautas identitātē ir iekalts latvieša naidīgums pret otru latvieti. Nebūt katra tauta ar to var lielīties. Var sanākt tā, ka F.Nīče pārdomās un no mūžīgā miera valstības ebreju vietā rādīs ar pirkstu uz latviešiem - „*ressentiment par excellence*”. Vergi var palikt vergi uz visiem laikiem.